

The Monotheistic Governance Model with the Data-Driven Theory Approach

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Hamidreza Nejadlar¹,
Rahman Ghaffari^{2*},
Masoud Ahmadi³

How to cite this article

Hamidreza Nejadlar, Rahman Ghaffari, Masoud Ahmadi. The Monotheistic Governance Model with the Data-Driven Theory Approach. *Islamic Life Style*. 2021; 5:1-12

1. PhD Student, Department of Public Management, General Decision Making and Policy Making, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Management, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran (Corresponding Author).
3. Assistant Professor, Department of Management, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: rghaffari@ut.ac.ir

Article History

Received: 2020/11/02

Accepted: 2021/01/09

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study is to design a monotheistic governance model with a data-based theory approach.

Materials and Methods: Qualitative research method; And the statistical population of the study includes 16 elites and experts in the field of management, governance, political science, sociology and Islamic sciences; Who are familiar with the subject of research and have successful experience in their field. The research was sampled in a theoretical, judgmental and purposeful manner. Data collection tools to better explain the research results include: in-depth semi-structured interviews, researcher observations and theoretical foundations; which is based on the required sections of the research. Data analysis was performed by data-based theory using open, axial and selective coding.

Findings: Findings showed that righteousness, legalism, piety, belief in the resurrection, trust, Sadr's description, honesty, trustworthiness, using maximum power, toughness, anti-corruption, good judgment, correct understanding, consultation and consensus, components It is effective on the model of monotheistic rule; The result is presented as a model of monotheistic rule.

Conclusion: In the end, we can say that in the model of monotheistic rule, clear and positive consequences occur; the end result is divine pleasure; and it is worldly and otherworldly happiness.

Keywords: Monotheistic Governance, Model Presentation, Theorizing, Data-Based Approach.

الگوی حکمرانی توحیدی با رویکرد نظریه داده بنیاد

حمیدرضا نژاددلر^۱

دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی تصمیم گیری و خط مشی گذاری عمومی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.

رحمان غفاری^{۲*}

استادیار، گروه مدیریت، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران (نویسنده مسئول).

مسعود احمدی^۳

استادیار، گروه مدیریت، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، طراحی الگوی حکمرانی توحیدی با رویکرد نظریه داده بنیاد است.

مواد و روش ها: روش تحقیق به صورت کیفی؛ و جامعه آماری پژوهش شامل ۱۶ نفر از نخبگان و خبرگان در حوزه مدیریت، حکمرانی، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی و علوم اسلامی است؛ که با موضوع تحقیق آشنا بوده و دارای تجربه موفق در حوزه تخصصی خود می‌باشند. نمونه گیری پژوهش به روش نظری، قضاوتی و هدفمند صورت گرفته است. ابزار گردآوری داده‌ها به‌منظور تبیین بهتر نتایج تحقیق، عبارتند از: مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختار یافته، مشاهدات محقق و مبنای نظری؛ که براساس بخش‌های مورد نیاز تحقیق گردآوری شده‌است. تحلیل داده‌ها با روش نظریه پردازی داده بنیاد و با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد حق‌گرایی، قانون‌گرایی، تقوا، ایمان به معاد، توکل، شرح صدر، صداقت، امانت داری، بکارگیری حداکثر توان، صلابت، فساد ستیزی، حسن تدبیر، فهم و ادراک صحیح، مشورت و همفکری، مولفه‌های موثر بر مدل حکمرانی توحیدی می‌باشد؛ که نتیجه آن به‌صورت الگوی حکمرانی توحیدی ارائه می‌گردد.

نتیجه گیری: در نتیجه نهایی می‌توان بیان داشت که در الگوی حکمرانی توحیدی، پیامدهایی روشن و مثبت اتفاق می‌افتد؛ که نتیجه نهایی آن رضای الهی؛ و سعادت دنیوی و اخروی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: حکمرانی توحیدی، ارائه الگو، نظریه پردازی، رویکرد داده بنیاد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۰

*نویسنده مسئول: rghaffari@ut.ac.ir

مقدمه

حکمرانی، مفهوم تازه‌ای نیست. این مفهوم قدمتی به درازای تمدن بشر دارد. از نظر واژه‌شناسی، حکمرانی به واژه یونانی Kubernan به معنای هدایت یا اداره کردن برمی‌گردد؛ که توسط افلاطون در ارتباط با نحوه طراحی نظام حکومتی مورد استفاده قرار گرفته است. حکمرانی از واژه انگلیسی Governance اقتباس شده؛ که به معنای حکومت، فرمانروایی، راهبری و حکمرانی تعبیر شده است. بیان این مطلب حائز اهمیت می‌باشد که درباره واژه حکمرانی، اختلاف نظر بسیاری در میان اندیشمندان وجود دارد. برنامه توسعه سازمان ملل^۱، ویژگیها و شاخص‌هایی برای حکمروایی مطلوب معرفی می‌کند؛ که توجه و تاکید آن بر تأمین حقوق شهروندی و مشارکت آنها در تصمیم‌گیری و اجرای آن است. این شاخص‌ها عبارتند از: حاکمیت قانون، مسئولیت‌پذیری، شفافیت، مشارکت، اجماع سازی، عدالت و انصاف، کارایی و اثربخشی، پاسخگویی و دیدگاه استراتژیک. ویژگی‌های یادشده و تحقق هر یک از آنها، شکل مناسبی از حکمروایی را به وجود می‌آورد (۲). در مباحث رشد و توسعه، حکمرانی، نهادهای سیاسی جامعه (فرآیند تصمیم‌گیری جمعی، کنترل سیاستمداران، گروه‌های ذی‌نفع قدرتمند سیاسی و اقتصادی)، ظرفیت دولت (قابلیت دولت در تأمین کالاهای عمومی در بخش‌های مختلف کشور)؛ و همچنین تنظیم نهادهای اقتصادی (چگونگی دخالت دولت در تشویق یا عدم تشویق فعالیت‌های اقتصادی از طریق کنشگران مختلف) را شامل می‌شود. ارتباط میان حکمرانی و رشد و توسعه، مورد توجه نهادها در معنای وسیع آن است (۳). بنابراین، واژه حکمرانی از یک طرف جنبه‌های شیوه اداره یک ملت از جمله نهادها، سیاست‌ها، قوانین و مقررات، فرآیندها و سازوکارهای نظارتی را شامل می‌شود؛ و از طرف دیگر، مرتبط است با مجموعه ارزش‌های مرتبط با حکمرانی؛ یعنی فرهنگ، سنت‌ها و ایدئولوژی‌هایی که در حوزه حکمرانی وجود دارد (۴). حکمرانی، تفسیری وسیع از پیوندهای میان نهادهای سیاسی جامعه است؛ که نه تنها قانون اساسی و نظام انتخاباتی؛ بلکه دیگر عوامل تأثیرگذار بر قدرت سیاسی افراد و گروه‌ها، مانند توانایی حل مشکلات کنش جمعی، استفاده از ارتباطات را شامل می‌شود. حکمرانی بیانگر اجرای تصمیم‌های جمعی می‌باشد که ظرفیت و توانایی دولت به اجرای منسجم و کارآمد سیاست‌ها و میزان و اثر فساد را شامل می‌شود.

دیدگاه نومنتقه‌گرایی که در دهه ۱۹۹۰ میلادی ظاهر شد، حکمرانی را پیشنهاد می‌دهد که به جای ساختارهای نهادی پر حجم، بر فرایندهای همکاری و مشارکت، نقش نهادهای غیردولتی از جمله ساختارهای شبکه‌ای غیررسمی که برخاسته از جامعه مدنی هستند؛ و هم‌اندیشی و چاره‌جویی در مسائل با مشارکت تمامی کنشگران تأکید می‌کند (۵). بنابراین حکمرانی، انتخاب و نظارت بر دولت‌ها و همچنین انتقال قدرت از دولتی به دولتی دیگر را تبیین می‌کند. از طرف دیگر، یک سازمان سالم جایی است که افراد می‌خواهند در آنجا بمانند، کارکنند و به آن

می‌آورند (۸). حکمرانی فقط ناظر به حکومت و دولت نیست؛ بلکه جامعه را نیز در بر می‌گیرد؛ و دولت یکی از بازیگران آن و بلکه بازیگر اصلی می‌باشد. بنابراین جوهری حکمرانی را تعامل یا روابط اعتمادآمیز بین دولت و بخش خصوصی و در نهایت جامعه مدنی؛ که سازمان‌های مردم‌نهاد و واسطه بین مردم و دولت هستند، تشکیل می‌دهد. به طوری که می‌توان گفت بازیگران دولتی و غیردولتی، نه به طور جداگانه؛ بلکه به صورت ترکیبی و همکاری-گونه به حل مشکلات می‌پردازند؛ و همگی در عرصه تصمیم‌گیری کشور سهیم هستند.

در دو دهه اخیر، استفاده از مفهوم حکمرانی ناب در محافل علمی و آکادمیک رواج یافت. بانک جهانی به صورت محدود این مفهوم را در ارتباط با سیاست‌های تعدیل ساختاری یا مؤلفه‌هایی همچون کاهش مداخله و تصدی‌گری حکومت در عرصه اقتصادی، استفاده از بخش خصوصی در ارائه خدمات شهری و عمومی، شفافیت در عرصه اقتصادی، بهینه‌کردن قانون و نظارت در رقابت‌های اقتصادی، کاهش یارانه‌های عمومی غیرضروری و همگرایی فزاینده در عرصه اقتصادی به کار برده است. سپس کاربرد این مفهوم در برداشت صرفاً اقتصادی محدود نماند؛ و به عرصه‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی گسترش یافت.

در مجموع، حکمرانی خدامدار را می‌توان چنین تعریف کرد: اعمال حاکمیت و مدیریت بر مبنای آموزه‌های دینی و اخلاقی؛ با شاخص‌هایی همچون قانونمندی، کارآمدی، خدمات‌رسانی به‌هنگام به شهروندان، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری، شفافیت‌پذیری، فسادناپذیری، نظارت‌پذیری، اهتمام دولت نسبت به عدالت‌گستری، امنیت‌گستری، توزیع عادلانه و منطقی کالاها و خدمات، افزایش ظرفیت‌های مشارکت‌پذیری و رایزنی در حکومت، رفع تبعیض‌ها در ابعاد گوناگون، نهادینه‌سازی آزادی‌های قانونمند و حقوق شهروندی و مانند آن. بر این اساس، حکمرانی خوب را می‌توان نظامی از ارزش‌ها، سیاست‌ها و نهادها دانست؛ که جامعه به وسیله آن، اقتصاد، سیاست و مسائل اجتماعی خود را از طریق سه (خش) دولت، خصوصی و مدنی (مدیریت می‌کند) (۹).

جدول ۱. تعاریف حکمرانی خوب

بیان‌کننده تعریف	حکمرانی توحیدی
کافمن و در شش جنبه می‌توان آن را سنجید	
مسترازی، (۲۰۰۹)	اظهارنظر و پاسخگویی، ثبات سیاسی و فقدان خشونت، جرم و آدم‌کشی، کارآمدی حکومت، فقدان تحمیل‌های قانونی، برابری حقوقی و کنترل فساد (۱۰)
بمانیان، (۱۳۸۶)	ویژگی اصلی حکومت اسلامی، خدامحوری است. شعار اولیه اسلام، که توسط پیامبر عظیم‌الشان مطرح شد، عبارت است از: «قولوا لا اله الا الله تفلحوا» (بگویند نیست خدایی جز خدای یگانه؛ تا رستگار شوید). وقتی انسان یادآور مالکیت

افتخارکنند؛ و همچنین افراد سودمند و مؤثرند (۶). اما حکمرانی مطلوب خداپسندانه و خدامدار، عبارت است از سبک یا مدلی از حکمرانی که در سایه مشارکت شهروندان، به نتایج اجتماعی و اقتصادی مناسب؛ برپایه سنت پیامبران و بزرگان در حوزه دین و معنویت منجر می‌شود.

در دیدگاه قرآنی، اداره جامعه و حکمرانی منحصر به حاکمان نیست؛ بلکه آحاد جامعه حق و تکلیف مشارکت در آن را دارند. چه این که آیه شریفه «وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ...» (آل عمران / ۱۰۳)، مسلمانان را جمعیتی می‌داند که یکدیگر را به نیکی فرا می‌خوانند و امر به معروف نموده و از منکر بر حذر می‌دارند. از این رو در اسلام، مسئولیت افراد، از مسئولیت کارگزاران جدا نیست (۱). اگر دولت‌ها جامعه را اداره می‌کنند، مردم نیز عضو همان جامعه هستند. نظارت مردم بر کارگزاران، از اموری است که در تعالیم اسلامی توصیه شده و در سیره اهل بیت علیهم‌السلام وجود داشته است (۶). قرآن کریم، «برقراری عدالت به دست مردم» را اصلی‌ترین هدف حکمرانی می‌داند (نساء / ۵۸؛ نمل / ۹۰؛ حدید / ۵؛ ص / ۲۶؛ شوری / ۱۵). موضوع محوری حکمرانی توحیدی و خدامدار، چگونگی دست‌یافتن به حکومتی است که بتواند زمینه‌ساز توسعه‌ای عادلانه و مردم‌سالار باشد. در فرهنگ دینی اسلام، بارها به مؤلفه‌های حکمرانی خدامدار اشاره شده است. دستورات صریح دین مبین اسلام در سال‌ها قبل، به طرح ایده حکمرانی ناب در قرآن کریم، روایات و سیره پیامبران و امامان پرداخته است؛ و بعد از گذشت قرن‌ها، فلسفه غرب به تازگی آن را به عنوان دستاورد بشری و پیش‌نیاز توسعه همه‌جانبه ارائه کرده است. بی‌توجهی به این منابع که همان حلقه مفقوده حکمرانی توحیدی در جوامع اسلامی است، بیش از پیش مشهود است.

در این پژوهش، به منظور پاسخگویی به مسئله یاد شده، تلاش می‌گردد که ابعاد حکمرانی توحیدی استخراج شده؛ و با نگاه به آموزه‌های دینی و پژوهش‌های علمی، الگوی جامعی برای حکمرانی توحیدی ارائه گردد. بنابراین سؤال مشخص پژوهش این گونه است که الگویی مبنایی مناسب برای حکمرانی توحیدی چگونه خواهد بود.

آموزه حکمرانی به گونه‌های مختلفی تعریف و تبیین شده است. برخی برحسب هدف، برخی براساس ویژگی‌ها و عده‌ای براساس ابزار تحقق و شیوه دستیابی به آن تعاریفی را ارائه کرده‌اند. به عنوان نمونه، بانک جهانی برای اولین بار در گزارشی که در سال ۱۹۸۹-۱۹۸۹ میلادی منتشر کرد، حکمرانی خوب را ارائه خدمات عمومی کارآمد، نظام قابل اعتماد و نظام اداری پاسخگو تعریف نموده است (۷).

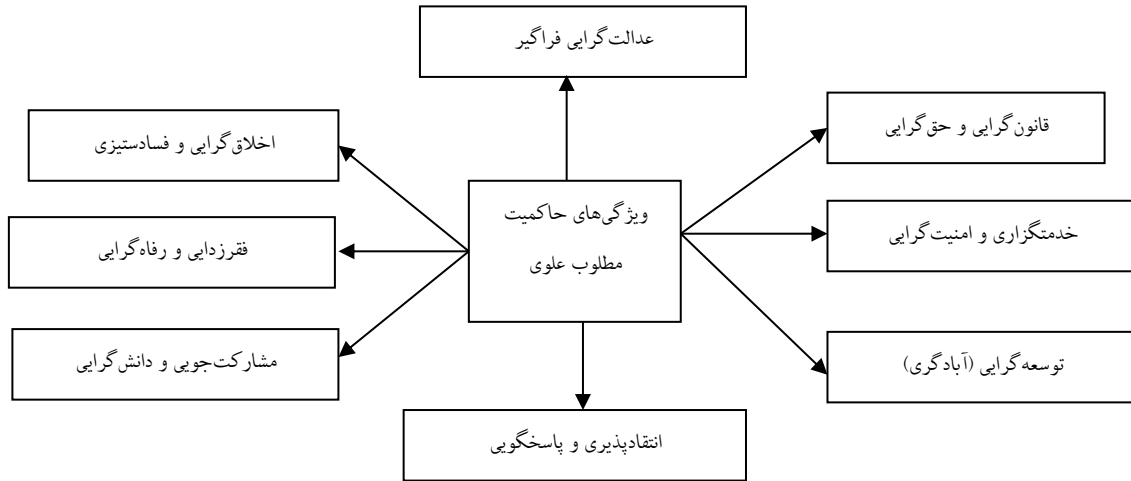
برنامه توسعه ملل متحد، حکمرانی را اعمال اختیار سیاسی، اقتصادی و اداری به منظور اداره امور کشور در تمام سطوح می‌داند. این اعمال حاکمیت، شامل سازوکارها، فرآیندها و نهادهایی است که توسط آنها شهروندان و گروه‌ها منافع خود را تأمین می‌کنند، حقوق قانونی خود را مطالبه می‌نمایند و تعهدات خود را به اجرا در

1. United Nations Development Program (UNDP)

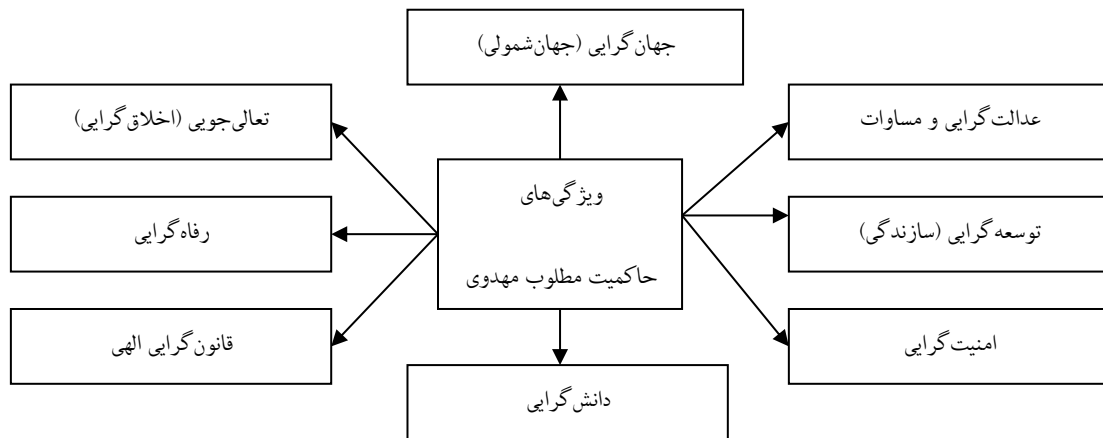
الگوی مفهومی طراحی گردد. الگوی مفهومی، روابط بین متغیرها را نشان می‌دهد. تدوین چارچوب یا الگوی مفهومی به ما کمک می‌کند که برای بهبود شناخت خود از پویایی‌های وضعیت، روابط خاصی را مورد بررسی و آزمون قراردهیم. براساس یافته‌های تحقیقات انجام شده قبلی در زمینه حکمرانی، مدل‌های ذیل استخراج و ارائه گردیده است؛ که در این بخش به بررسی هرکدام از آنها می‌پردازیم.

حقیقی خدا نسبت به همه چیز شود، هیچ مالکیتی برای او نمی‌ماند و همه مربوط به خداست و عملش سمت و سوی خدایی می‌یابد (۱۱)

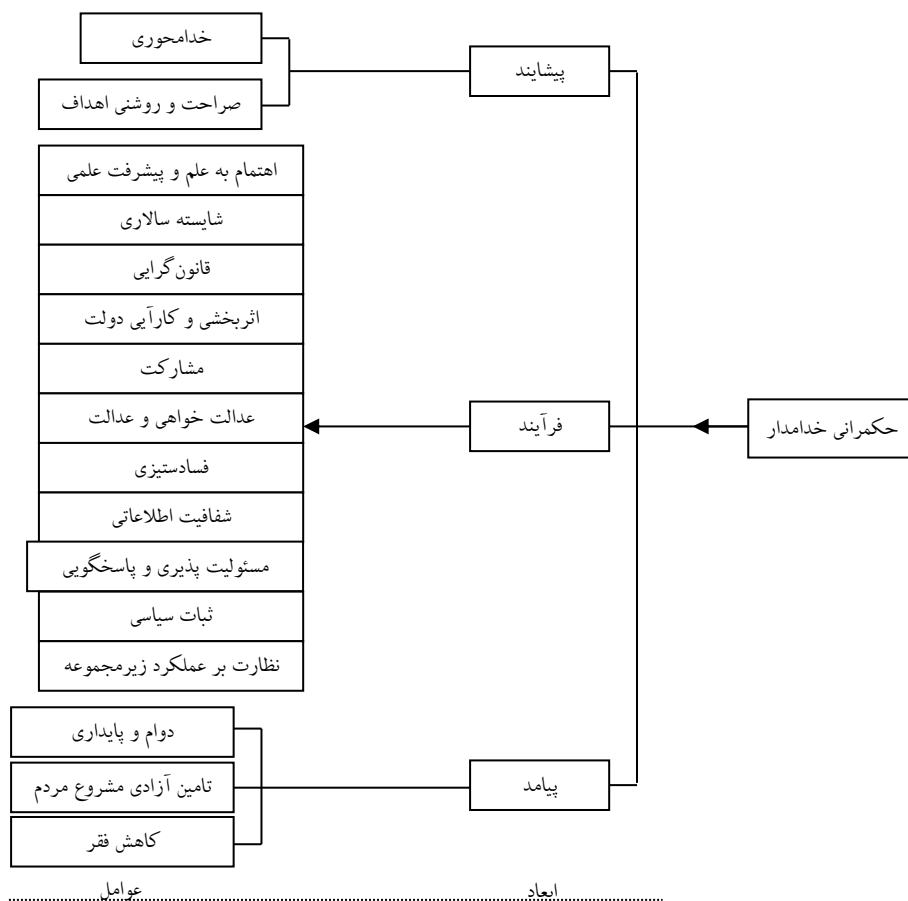
الگوهای حکمرانی خدامدار: پس از بررسی مبانی نظری؛ که عمدتاً از مطالعه ادبیات و پژوهش‌های قبلی به دست می‌آید، می‌بایست

نمودار ۱. ویژگی‌های حاکمیت مطلوب علوی (رهنورد، ۱۳۸۸: ۴)

نمودار ۲. ویژگی‌های حاکمیت مطلوب مهدوی (رهنورد، ۱۳۸۸: ۵)

نمودار ۳. الگوی حکمرانی خدامدار (بردبار و همکاران، ۱۳۹۴:۱۳)

ادله آنها، یکی از دو دیدگاه موافقان مطلب و مخالفان آن را پذیرفته؛ و بر این اعتقادند که آموزه حکمرانی خوب و اصول مطرح شده در آن، به مثابه یک تجربه بشری قابل بررسی می باشد. در این راستا، با لحاظ موارد اسلامی در خصوص حکومت و حکمرانی مانند اصل حاکمیت قوانین اسلامی و سایر اصول ناظر بر مقوله حکمرانی که از قرآن کریم و سنت اتخاذ شده اند، آموزه مورد بحث به صورت مشروط و با رعایت مبانی مزبور قابلیت اجرایی خواهد داشت.

حجازی فر و همکاران، تحقیقی تحت عنوان بررسی مطالعات حاکمیت اسلامی در ایران با استفاده از روش فراترکیب ارائه دادند (۱۳). این پژوهش، در واقع شناسایی مولفه های حاکمیت اسلامی براساس پژوهش های انجام شده در این زمینه است. این پژوهش از نوع کیفی است که براساس روش فراترکیب انجام شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که عدالت، فقرزدایی و رفاه گرایی در حاکمیت اسلامی اهمیت بالایی دارد؛ در صورتی که در حاکمیت غربی، پاسخگویی و دخالت (مشارکت) از اهمیت بالایی برخوردار است. همین امر نشان می دهد که الگوی حاکمیت اسلامی، تفاوت اساسی با حاکمیت غربی دارد.

طاهری عطار و همکاران در مقاله خود تحت عنوان ملت سازی در اندیشه و اخلاق حکمرانی امام خمینی (ره)، دریافتند در بیشتر نظریه ها در دانش مدرن، ملت سازی عمدتاً بر وجوه عینیت یافته این فراگرد تأکید شده است؛ عواملی نظیر سرزمین مشترک، تاریخ

نتایج و یافته های پژوهش ها و مطالعات انجام گرفته داخلی و خارجی در زمینه حکمرانی، در قسمت ذیل آمده است: شمشیری و همکاران، در مقاله خود تحت عنوان ارائه الگو برای بهبود معیشت بازنشستگان نیروهای مسلح با تأکید بر حکمرانی خوب، به تبیین زوایای آن پرداختند (۱۲). نتایج نشان داد اجرای زیرساخت های حکمرانی خوب در سازمان ها؛ همانند حاکمیت قانون، شفافیت در اجرای قوانین، عدالت توزیعی میان کارکنان در سمت های مختلف، ارتقاء حس مسئولیت پذیری مسئولین به همراه ایجاد زمینه های پاسخگویی به کارکنان؛ و همچنین حفظ و رعایت خط مشی سازمانی، می تواند در این امر موثر باشد. نوروزی و اسلامی، در مقاله خود تحت عنوان حکمرانی خوب در اسلام، به بررسی ابعاد آن پرداختند (۷). آموزه حکمرانی خوب، در دهه های اخیر و در پی عدم توفیق نظریات ناظر بر دولت از سوی نهادهای بین المللی نظیر کمیسیون حقوق بشر و بانک جهانی مطرح گردید. این آموزه بر توانمندسازی دولت توجه و تأکید داشته؛ و تحقق امر مذکور را منوط به اصلاح روش های حکومت داری می داند. طرح این دیدگاه در مجامع غربی، سبب شده عده ای امکان اجرایی شدن آن را در جوامع اسلامی با دید تردید بنگرند. به دنبال بررسی این امر، صاحب نظران آراء گوناگون و بعضاً متعارضی مطرح نموده اند؛ که در این نوشتار تحت عنوان دیدگاه موافقان و مخالفان از آنها سخن به میان آمده است. نویسندگان ضمن تبیین این نظریات و بررسی

امکان تأیید را ارائه کرده‌اند. برای قابل اعتماد بودن پژوهش‌های کیفی، معیارهایی چون امکان اعتبار، اتکاپذیری یا توانایی اتکا، انتقال پذیری یا توان انتقال و تصدیق پذیری؛ از طریق استراتژی‌های متعددی نظیر ردیابی حسابرسی گونه و بازبینی در زمان کدگذاری، برای استخراج مفاهیم استفاده می‌شود.

در پژوهش حاضر، از رهیافت نظام‌مند استفاده می‌شود. این رهیافت برای تدوین نظریه در رابطه با یک پدیده، به صورت استقرایی مجموعه‌ای سیستماتیک از رویه‌ها را به کار می‌گیرد. نظریه‌پردازی داده بنیاد، یکی از استراتژی‌های پژوهش محسوب می‌شود؛ که از طریق آن، نظریه‌پردازی بر مبنای مفاهیم اصلی حاصل از داده‌های موجود در زمینه، شکل می‌گیرد. این گونه نظریه‌پردازی، مبتنی بر استعاره کولاژ و همانند مدل سطل زباله تصمیم‌گیری می‌باشد؛ که از تلاقی تصادفی اجزاء و البته با هنرنمایی نظریه‌پرداز، ترکیبی نو، بدیع و جذاب خلق می‌گردد. به عبارت دیگر، نظریه‌پرداز داده بنیاد، در زمینی متشکل از داده‌های پراکنده متعدد و متنوع سیر نموده؛ و به منظور دستیابی به نظریه‌ای نو، با هنرنمایی خود آنها را ترکیب می‌نماید. بنابراین، خلاقیت یکی از اجزای مهم نظریه‌پردازی داده بنیاد است. رویه‌های این روش محقق را مجبور می‌سازد که پیش‌فرض‌ها را در هم شکسته؛ و از عناصر قدیمی نظمی نو بیافریند.

در پژوهش نظریه‌پردازی داده بنیاد، نظریه موردنظر یک نظریه فرایندی است. اگرچه نظریه‌پردازان داده بنیاد ممکن است یک تک ایده مانند مهارت‌های رهبری را هم موردتحقیق قرار دهند؛ اما آنها اغلب یک فرایند را بررسی می‌کنند؛ زیرا درک جهان اجتماعی، مستلزم این است که افراد با یکدیگر تعامل داشته باشند. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل خبرگان دانشگاهی و اجرایی است که از طریق نمونه گیری نظری انتخاب شده اند. در این مطالعه، با شانزده نفر از خبرگان مصاحبه انجام شد؛ که از مصاحبه چهاردهم به بعد، تکرار در اطلاعات دریافتی مشاهده گردید و به اشباع رسید؛ اما برای اطمینان، تا مصاحبه شانزدهم ادامه یافت. گردآوری اطلاعات پژوهش، از تابستان ۱۳۹۷ آغاز و تا تابستان ۱۳۹۸ به طول انجامید. مصاحبه به صورت نیمه ساختار یافته؛ با طرح سولاتی در مورد سطوح و مولفه های مدل مفهومی انجام شد. تمامی مصاحبه ها ضبط شده؛ و پس از انجام هر مصاحبه، تجزیه و تحلیل داده های آن به منظور پایه گذاری مدل صورت می گرفت. سولات مصاحبه خبرگان برای استخراج گویه ها عبارت است از:

- ۱- شرایط علی حکمرانی توحیدی کدام است؟ ۲- ساختار و راهبرد حکمرانی توحیدی کدام است؟ ۳- شرایط زمینه ای حکمرانی توحیدی کدام است؟ ۴- پیامد های حکمرانی توحیدی کدام است؟

مشترک، پرچم و سرود ملی، دشمن مشترک و غیره. در حالی که امام خمینی (ره) به مثابه رهبری خردمند و تلاشگر و یکی از اثرگذارترین ملت سازان قرن بیست و یکم، با تأکید مستمر بر نقش آحاد ملت به مثابه مالکان اصلی کشور و رضایت ایشان، ملتی هدفمند را بر اساس اصل عدالت، اخلاق مداری، مشارکت و تعهد متقابل دولت و ملت شکل داده و صورتبندی کردند (۱۴).
جهاد الحکیم و آکل کایروز، در مقاله خود تحت عنوان مدیریت عمومی و خوب، به بررسی ابعاد حکومت‌داری محلی پرداخته اند (۱۵). این مقاله، متمرکز بر اهمیت و ارزش حکومت محلی (عدم تمرکز) در یک جامعه دموکراتیک است؛ و سیستم مدیریت عمومی عاطفی برای حفظ کیفیت زندگی شهروندان را مدنظر قرار می‌دهد. روش پیشنهادی تحقیق، هرچند که توسط داده های ثانویه تکمیل می‌شود، به شدت به منابع اولیه براساس تعدادی مصاحبه نیمه ساختاریافته متکی بوده؛ و با کارشناسان و خبرگانی در حوزه هایی که مدیران، استادان، صنعت‌گران و ... را شامل می‌شوند، انجام پذیرفته و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. تحلیل نتایج تحقیق به این جمع بندی رسید که پاسخگویی، به عنوان مهمترین عامل در حکومت‌داری خوب، نیازمند خدمتگزاران و بوروکرات-های دولتی سالم می‌باشد؛ تا ارائه خدمات فوق العاده به بهترین وجه به شهروندان و ذینفعان صورت گیرد. همچنین اثربخشی و کارایی، تنها زمانی می‌تواند به دست آید که معیارهای مدیریتی و اخلاقی باهم مطابقت داشته باشد. با این روش می‌توان به اهداف بسیار مهم آن شامل آموزش و پرورش مناسب، شایستگی، اخلاق، محیط سالم و مدیریت موثر بودجه دست پیدا کرد. متأسفانه واقعیت فرآیند حاکمیت، این امر را نشان نمی‌دهد؛ و در برخی از دولت‌ها، فساد، عدم آموزش مناسب، نبود دانش فنی، استفاده از سیستم فاسد در امور استخدام و همچنین عدم استفاده از روشی مشخص برای پاسخگویی موثر به چشم می‌خورد؛ که این امر می‌تواند جامعه را از روند موردنظر برای حکومت‌داری خوب دور نماید.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر، بر مبنای استراتژی نظریه پردازی داده بنیاد کیفی است. این روش تلاشی هدفمند برای استخراج «نظریه» از «داده» است. روش داده بنیاد، از کدگذاری به عنوان یک شیوه اساسی استفاده می‌کند؛ بدین ترتیب که یک نظریه، از داده های متعدد در منابع تحقیق و در سیر تکاملی، از نشانه ها به تئوری تبدیل می‌شود. فرایند رویش نظریه با کدگذاری باز، محوری و انتخابی به انجام می‌رسد. فرایند اشباع مفاهیم، اعتبار و امکان اعتماد تحقیق را تضمین می‌کند. پژوهش‌های کیفی، معیارهایی چون امکان اعتبارپذیری یا

یافته ها

در فاز اول، ابتدا ویژگی های مصاحبه شوندگان توصیف؛ و به شرح جدول ۲ ارائه می گردد.

جدول ۲. توصیف سابقه پژوهشی، اجرایی و ویژگی های مصاحبه شوندگان

تعداد مصاحبه شدگان		سابقه پژوهشی و اجرایی		
۱۶	۵ تا ۱۰ سال	۱۱ تا ۱۵ سال	بیش از ۱۶ سال	
فراوانی	۲	۵	۹	
درصد فراوانی	۳۰٪	۳۰٪	۲۰٪	
تعداد مصاحبه شدگان		تحصیلات		حوزه فعالیت
۱۶	دانشجوی دکتری		دکتری	دانشگاهی
فراوانی	۲		۱۴	۶
درصد فراوانی	۱۰٪		۹۰٪	۴۰٪

جدول ۳. متن مصاحبه

ردیف	گویه ها
۱	یکی از ارکان اصلی حکومت توحیدی، تواضع و تسلیم در برابر حق؛ و اطاعت از فرامین الهی است.
۲	شرط اول برپایی حکومت در جامعه، مشروعیت الهی و در واقع عبودیت خالص برای خداوند است.
۳	تمامی ارکان حکومت، باید ضمن هماهنگی و انسجام کامل با یکدیگر، از استقلال و آزادی عمل برخوردار باشند.
۴	از نشانه های افراد صالح، تقوای الهی است. و این که انسان، خود را برای خدا خالص و متواضع کند.
۵	طبق احادیث و روایات اسلامی، انسان همواره باید به یاد مرگ و آخرت باشد.
۶	لازمه حکمرانی توحیدی، رعایت امانت و عدالت در بیت المال است.
۷	رهبر حکومت عدل الهی، فردی است که منافع کل جامعه را بر منافع افراد و گروه های خاص ترجیح دهد.
۸	اعتدال و پرهیز از افراط و تفریط، از جمله مواردی است که باید در حکومت توحیدی به آن توجه شود.
۹	حکمران در جامعه توحیدی، باید تمام توان و تلاش خود را برای ستاندن حقوق مردم بکار گیرد.
۱۰	از ویژگی های افراد موفق، تلاش و پشتکار در زندگی است. این مهم، جزء ویژگی های اصلی رهبر و کارگزاران جامعه توحیدی می باشد.

از جمله راهکارهای سلامت اداری و مبارزه با فساد، نظارت مسئولان بر مردم، نظارت مردم بر مسئولان، نظارت مردم بر مردم؛ و نظارت مسئولان بر مسئولان است.

وفای به عهد و امانت داری، می تواند موجب عزت و سربلندی فرد بین مردم گردد.

در این بخش کدگذاری باز مصاحبه ها بعد از ویرایش، ارائه می گردد. این کدها اقتباسی از نوشته ها و در برخی موارد عین خود نوشته می باشد. در مجموع ۹۴ کد باز از تجزیه و تحلیل ۱۶ مصاحبه به دست آمد؛ که به دلیل حجم انبوه داده ها تعداد آنها به ۴۹ مورد کاهش یافت.

پیامدها قرار گرفته‌اند. از بین مقوله‌های استخراج‌شده در پژوهش حاضر، حکمرانی توحیدی به‌منزله مقوله محوری در نظر گرفته‌شده و در مرکز مدل قرار گرفته است. دلیل انتخاب این مقوله به‌منزله مقوله محوری، این است که در اغلب داده‌ها ردپای آن را می‌توان به وضوح مشاهده کرد. به‌عبارت‌دیگر اغلب پاسخ‌دهندگان اشاره داشته‌اند که حکمرانی توحیدی نیازمند سازوکارهایی خاص و متفاوت است؛ و با روش‌ها و رویه‌های فعلی نمی‌توان به‌طور موفق به افزایش آن پرداخت. بنابراین می‌توان این مقوله را در مرکز قرارداد؛ و دیگر مقوله‌ها را به آن مرتبط نمود. برجسب انتخاب‌شده برای مقوله محوری نیز انتزاعی و درعین‌حال از جامعیت برخوردار است. در ادامه چگونگی شکل‌گیری مقوله محوری، شرایط علی، مداخله‌گر، شرایط بستر، راهبردها و پیامدها بیان می‌گردد. با توجه به توضیحات ارائه‌شده و تشریح اجزاء مدل کدگذاری محوری (مدل پارادایم)، مدل حکمرانی توحیدی مرحله به مرحله طراحی و تکمیل گردید.

کدگذاری محوری، مرحله دوم تجزیه و تحلیل در نظریه پردازی داده بنیاد است. هدف از این مرحله، برقراری رابطه بین طبقه‌های تولیدشده در مرحله کدگذاری باز است. این عمل براساس مدل پارادایم انجام می‌شود؛ و به نظریه پرداز کمک می‌کند تا فرآیند ایجاد نظریه را به سهولت انجام دهد. درحالی‌که کدگذاری باز، داده‌ها را به مقوله‌های مختلف تفکیک می‌کند، کدگذاری محوری مقوله‌ها را با توجه به ویژگی‌ها و ابعاد آنها به یکدیگر مرتبط می‌سازد. به عبارت دیگر، در این مرحله از کدگذاری، بیشتر به اجماع و مکمل بودن کدها توجه می‌شود. در این مرحله، با توجه به نوع سوالی که مصاحبه‌کننده از مصاحبه شونده می‌پرسد، (سوالات با محوریت شرایط علی، مقوله اصلی و ابعاد آن، شرایط زمینه‌ای، ساختارها و راهبردها و پیامدها)؛ و همچنین تحلیل و کدگذاری محقق از پاسخ سوالات، مفاهیم و مقولات شناسایی شده و تفکیک می‌گردد؛ که در ادامه بیان می‌شود. طی کدگذاری محوری، مقوله‌های استخراج‌شده از کدگذاری باز تحت شش دسته شامل مقوله محوری، شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، شرایط بستر، راهبردها (کنش‌ها یا واکنش‌ها) و

جدول ۴. مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده مرتبط با شرایط علی

شرایط	مقوله‌ها	مفاهیم	گویه‌ها
علی	عدالت محوری	حق‌گرایی	حق‌پذیری
			بیان و اعلان حق
			اجرا و برپاداشتن حق
			دسترسی عموم به شفاف سازی حقوق
عدالت محوری	نظام قضایی مستقل	قانون‌گرایی	حق‌گویی
			پایبندی به قوانین الهی
			ضرورت اجرا
			مشروعیت الهی
عدالت محوری	نظام قضایی مستقل	ادراک برابری افراد	مشروعیت مردمی
			فعالیت‌های هماهنگ با قوای مختلف؛ اما مستقل
			رعایت احترام به قوانین
			علاقه و اشتیاق به عموم مردم
عدالت محوری	ادراک برابری افراد	مشورت و همفکری	افزایش آگاهی مردم به‌منظور برقراری دموکراسی
			تکریم و احترام به مردم
			رعایت اصل مساوات
			افزایش مشارکت مردم
عدالت محوری	مشارکت	فهم و ادراک صحیح	همراهی بیشتر مردم با حاکمان
			مشورت با نخبگان
			عبرت آموزی
			پندپذیری
عدالت محوری	مشارکت	صدق	پاسخگویی در قبال انتقادات
			پاسخگویی به خواسته‌های مشروع
			پاسخگوبودن در خصوص مسئولیت‌هایشان
			الزام مدیران به درستکاری

شفاف سازی عملکرد	
امانت داری	وفای به عهد
	ادراک پاسخگویی اعمال در آخرت
ایمان به معاد	تعهدپذیری رفتار
	تقدم اصلاح خویش در نقص مسئولیت ها
	یاری جستن از خداوند
توکل	امید و اعتماد به خدا
	اعتقاد راسخ به خداوند
ایمان محوری	خداترسی
	هماهنگی زبان و رفتار
علی	تقوا
	شرح صدر
	صلابت
برخورد سازنده	پایداری و استواری
	مبارزه با فساد
	ارتباط مستقیم با مردم
	به کارگیری
مسئولیت اجتماعی	توجه به وظایف اجتماعی
	حد اکثر توان
	جلب رضایت و
	توجه به گروه‌های مختلف اجتماعی
	محبت با مردم

نتیجه گیری

جهت شناسایی و تعیین مؤلفه های اصلی حکمرانی توحیدی برپایه روش داده بنیاد، به بررسی گسترده ادبیات پژوهش، ساختار حکمرانی توحیدی بر مبنای مبانی نظری و پیشینه پژوهش های قبلی پرداخته شد. به منظور دریافت نظر صاحب نظران حوزه مدیریت، متخصصان تاریخ ادیان، اخلاق، اسلامی و همچنین حوزه اجرایی، مؤلفه ها و گویه های استخراج شده در اختیار شانزده تن از صاحب نظران و خبرگان جهت کاهش یا افزایش و یا تأیید آنها قرار گرفت. این امر از طریق انجام مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان و صاحب نظران انجام شد. نتایج مصاحبه مؤید این مطلب بود که آنها ضمن تأیید گویه ها با اتفاق آراء، مؤلفه های حق گرای، توکل، شرح صدر، صداقت، امانت داری، حسن تدبیر، مشورت و همفکری را جزء مؤلفه های حکمرانی توحیدی در نظر گرفتند. در نهایت باتوجه به تجزیه و تحلیل داده های کیفی، مدل نهایی پژوهش ارائه می گردد. یافته های پژوهش نشان داد که حق گرای، یکی از عوامل موثر بر حکمرانی توحیدی برپایه سرمایه اخلاقی می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که با توجه به آیه «الَّذِينَ إِذَا مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ...» (حج، ۴۱)، حق گرای و عدالت از مهمترین شاخصه های حکمرانی محسوب می شود (۱). یکی از محوری ترین آیاتی که نشان دهنده اهمیت حق گرای و عدالت در بحث حکمرانی توحیدی است، آیه کریمه «إِذَا حُكِمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ» (النساء، ۵۸)، می باشد (۱). در این آیه، عدالت به عنوان یکی از اصلی ترین مباحث حکمرانی میان مردم معرفی شده است. از سوی دیگر، تعبیر عهد در قرآن در بسیاری از تفاسیر و روایات به عهد امامت و حاکمیت تفسیر شده؛ و حق

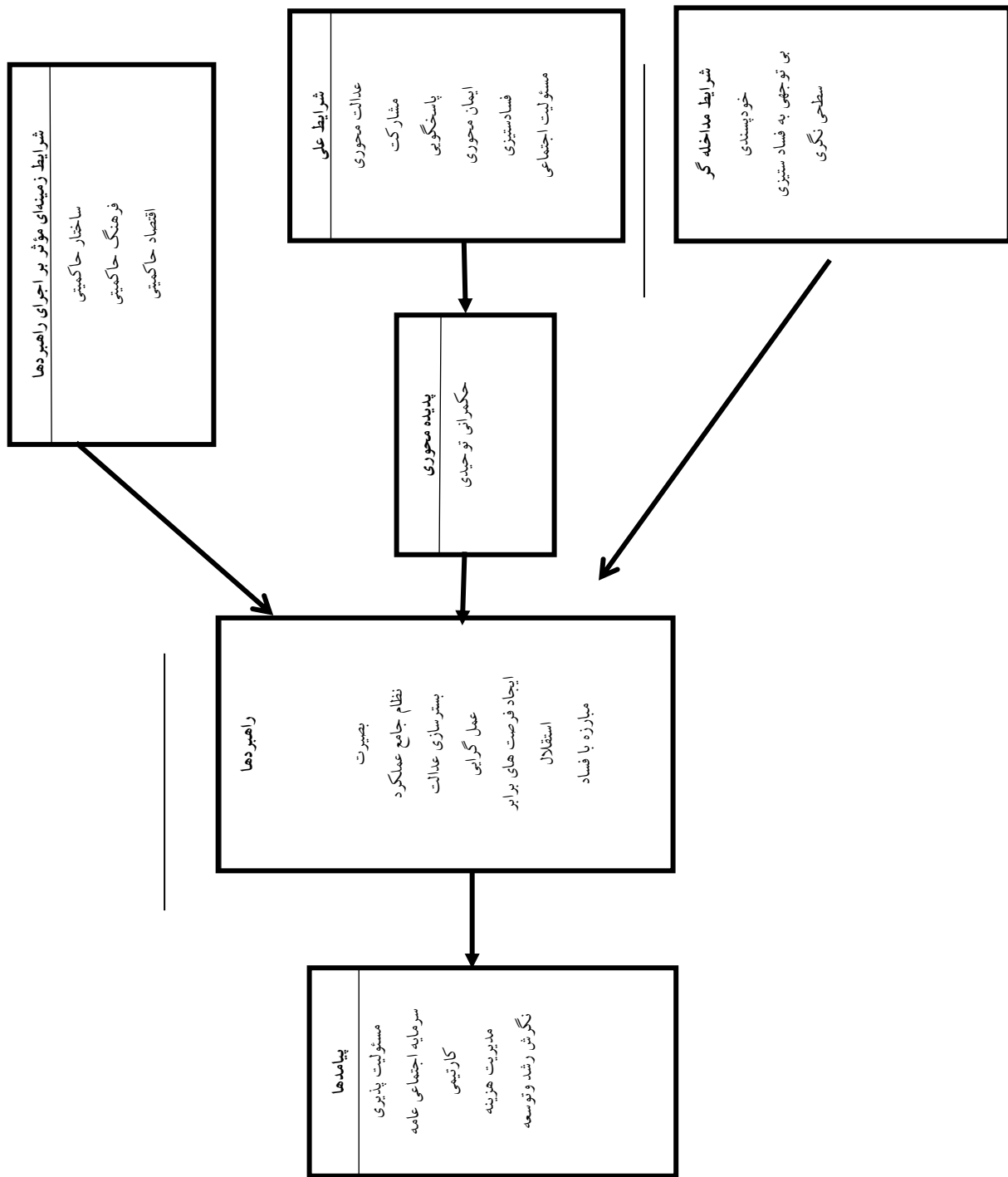
گرای شرط لازم برای آن به شمار آمده است. با توجه به مفهوم مخالف آیه «لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ» عهد من به ظالمان نمی رسد» (بقره، ۱۲۴)، چنین برداشت می شود که عهد امامت و ولایت که حکمرانی از شئون آن است، منوط به احراز حق گرای و عدالت است (۱)؛ و کم ترین بی عدالتی و ظلم سبب می شود که این شأن و منصب منتفی گردد. یکی دیگر از علامت ها و مؤلفه های حکمرانی الهی و توحیدی این است که حاکمیت در همه شئون حکمرانی خود خداترس باشد؛ چرا که خشیت الهی در حکمرانی سبب می شود که شجاعت در برابر غیرخدا در این حکومت ظهور و تجلی نماید. خداوند نشانه کسانی که مبلغان راستین رسالت او هستند را چنین معرفی می کند: «الَّذِينَ يَبْلُغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا» همان کسانی که رسالت ها و پیام های خدا را (به مردم) می رسانند و از او می ترسند و از احدی جز او نمی ترسند؛ و خدا در حسابرسی (باطن و عمل های خارج آنها) کافی است» (احزاب، ۳۹) (۱).

در بررسی شرایط علی، مقوله های عدالت محوری، مشارکت، پاسخگویی، ایمان محوری، مسئولیت اجتماعی و برخورد سازنده استخراج شده است. در مقوله عدالت محوری، مفاهیم کلیدی شامل حق گرای، قانون گرای و داشتن نظام قضایی مستقل و ادراک برابری افراد در راستای دولت فرازمانی در شکل گیری الگوی حکمرانی توحیدی نقش عملی دارند. در مقوله حق گرای، گویه های حق پذیری، بیان و اعلان حق که شفاف سازی و راست آزمایی را به دنبال خواهد داشت، در نظر گرفته شده است. بنابراین می توان نتیجه گرفت که در شکل گیری حکمرانی توحیدی و فرازمانی، توجه به قوانین، حقوق مردم، صراحت در گفتار حق و شفاف سازی، در قالب مقوله

حاکمان، مفاهیم دانایی، تخصص، هم‌اندیشی، مکانیزم خودنظارتی و مکانیزم خودکنترلی استخراج شده است.

در الگوی حکمرانی توحیدی، توجه به انتخاب مناسب افراد در تخصص‌های مناسب، مشورت و هم‌فکری در مسئولیت‌ها و تصمیم‌گیری‌های مهم، توجه به ادراک فرهنگی و خودنظارتی مورد توجه قرار گرفته است. در مقوله نظام جامع عملکرد در الگوی حکمرانی توحیدی، استفاده از ابزار اطلاع‌رسانی متناسب در فرصت‌ها و تهدیدها، توجه به شبکه‌های اجتماعی، واکنش‌ها و نظارت بر شیوه‌های پاسخگویی مسئولین مورد توجه قرار گرفته است. در مقوله بسترسازی عدالت، توجه به حاکمیت قانون، مقید بودن مدیران به رعایت قانون و همچنین حسن اجرای قوانین و تصمیم‌گیری با رعایت موازین قانونی؛ باتوجه به ضوابط و شرایط راهبردی حائز اهمیت است. همچنین در الگوی حکمرانی توحیدی، شفافیت در عمل و داشتن شجاعت و قاطعیت در تصمیم‌گیری و عمل، به عنوان شرایط راهبردی قرار گرفته است. در مقوله مبارزه با فساد می‌توان نتیجه گرفت که در الگوی حکمرانی توحیدی، قاطعیت در اجرای احکام و فسادستیزی به عنوان شرایط راهبردی در رسیدن به اهداف و اجرای مسئولیت‌ها دارای اهمیت است. همچنین در الگوی حکمرانی توحیدی، شرایط زمینه‌ای که ساختار حاکمیتی و فرهنگی مسئولیت‌ها را موردکاوش قرار می‌دهد، می‌تواند مشروعیت حکمرانی را هم از بعد الهی و هم از بعد مردمی مستحکم‌تر سازد. پابندی به اصول، رعایت تعهدها، قانون محوری و عدالت و مساوات می‌تواند در پیشرفت و توسعه ساختاری و فرهنگی نقش مهمی را ایفا کند. بنابراین، در نتیجه نهایی می‌توان بیان داشت که در الگوی حکمرانی توحیدی، پیامدهایی روشن و مثبت اتفاق می‌افتد؛ که نتیجه نهایی آن رضای الهی؛ و سعادت دنیوی و اخروی می‌باشد.

عدالت‌محوری بسیار حائز اهمیت است. همچنین در قانون‌گرایی توجه به مشروعیت الهی، مشروعیت مردمی و پابندی به قوانین الهی می‌تواند نقش عملی در الگوی حکمرانی توحیدی داشته باشد. در مقوله مشارکت، نیاز حکمرانان به داشتن روحیه همفکری و هم‌اندیشی، ادراک صحیح از وضعیت حکومت و عبرت‌آموزی و پندپذیری، در شکل‌گیری حکمرانی توحیدی موردنیاز است. در مقوله پاسخگویی حاکمان در الگوی حکمرانی توحیدی، می‌توان به صداقت و امانتداری اشاره نمود. پاسخگویی صریح در قبال انتقادات، پاسخگویی به خواسته‌های مشروع، پاسخگو بودن در مقابل مسئولیت‌ها، درستکاری و شفاف‌سازی به عنوان شرایط عملی در شکل‌گیری حکمرانی توحیدی می‌باشد. در مقوله امانت‌داری، وفای به عهد، هماهنگی گفتار و کردار در وعده و مسئولیت‌ها، نقطه عطف الگوی حکمرانی توحیدی می‌باشد. در مقوله ایمان‌محوری، عاقبت‌اندیشی و ادراک پاسخگو بودن در مقابل اعمال و کردار در دنیای دیگر، تعهدپذیری رفتار و تقدم اصلاح خویش در مسئولیت‌ها، به عنوان رکن و اساس حکومت در الگوی حکمرانی توحیدی می‌باشد. در مقوله مسئولیت اجتماعی، شناخت وظایف اجتماعی، توجه به گروه‌های مختلف اجتماعی و احترام به خواسته‌های مشروع آنها، از نکات مهم و شرایط عملی الگوی حکمرانی توحیدی می‌باشد. در بررسی شرایط راهبردی، مقوله بصیرت و بینش حاکمان، نظام جامع عملکرد و نظارت، بسترسازی عدالت، تعالی اخلاقی و شرعی، عمل‌گرایی، ایجاد فرصت‌های برابر، اخلاق محوری و مبارزه با فساد بسیار مهم است. شناخت فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف؛ و توجه یا عدم توجه به هر کدام از مقوله‌ها می‌تواند خط‌مشی الگوی حکمرانی توحیدی را دچار دگرگونی کند. در مقوله بصیرت و بینش

نمودار ۴. مدل پارادایم کدگذاری محوری حکمرانی توحیدی

References

1. The Holy Quran
2. Naqibi Mofrad, Hesam (201). Good governance in the light of the globalization of human rights. Tehran: Institute of Legal Studies and Research, Shahr-e Danesh: First Edition
3. Acemoglu, D., (2008). Interactions between governance and growth, The World Bank (ed.) Governance, Growth, and Development Decision-making. The World Bank, Washington, pp. 1-7.
4. Eivazi, Mohammad Rahim; Marzban, Nazanin and Salehi, Masoumeh (2017). From the study of good governance to the model of sustainable governance. Strategy Quarterly, Vol. 26, No. 85, Winter 2017: 85-55.
5. Herschel, N., (2002). Governance of Europe's City Regions, London, Routledge.
6. Sheikhi, Mohammad Hussein (2011). Factors affecting the health of the administrative system and the growth of moral values in it. Islam and Management Research, Vol. 1, 2: 126-99.
7. Noruzi N, Eslami S. (2018). Good governance in Islam. National Conference on Entrepreneurship, Islamic Azad University, Chalous Branch, May 16, 2016.
8. Wrist, Thomas G., (2000). Governance, Good Governance and Global Governance: Conceptual and Actual Challenges. Third word quarterly, pp. 795-814.
9. Qolipour, Rahmatullah (2008). Good governance and good government model. Tehran: Expediency Discernment Assembly, Strategic Research Center, Science Production Development Office.
10. Kaufmann, D., Kray, A., and Mastruzzi, M., (2009). Governance matters VIII: Aggregate and individual governance indicators, 1996-2008. World Bank Policy Research, Working Paper 4978, pp. 1-103.
11. Bemanian, Mohammad Reza (2017). Investigating the role of God-centeredness in Muslim architecture. International Journal of Engineering Sciences, Iran University of Science and Technology, Vol. 5, Vol. 18:44.
12. Shamshiri, Nasrin; Faezi Razi, Farshad; Hemtian, Hadi, Zargar, Mohammad (2019). Provide a model for improving the livelihoods of Armed Forces retirees with an emphasis on good governance. Scientific Quarterly of Resource Management in Law Enforcement, Vol. 7, No. 4, Winter 2017: 118-91.
13. Hejazifar, Saeed; Rahnavard, Farajullah; Latifi, Meysam and Taherpour Kalantari, Habibollah (2017). A study of Islamic sovereignty studies in Iran using the meta-combined method. Journal of Governmental Organizations Management, Volume 6, Issue 1: 82-63.
14. Taheri Attar, Ghazaleh; Saadabadi, Ali Asghar and Pourezat, Ali Asghar (2013). Nation building in the thought and ethics of Imam Khomeini's rule. Journal of Islamic Management, Volume 21, Issue 1, Spring and Summer 2013: 218-193.
15. Jihad El Hokayem & Akl Kairouz, (2014). Public Management and Good Local Governance. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 124 (2014), 528 – 535.